



Geiriadur Cymraeg - Gwyddeleg

Foclóir Breatnais - Gaeilge

Joe Mitchell



Gwasg Gwaelod
yr
Ardd



**Joe Mitchell:
Creu'r geiriadur
Cymraeg-Gwyddeleg cyntaf
Creating the first
Welsh-Irish dictionary**

Joe Mitchell- Creu'r geiriadur Cymraeg- Gwyddeleg cyntaf / Creating the first Welsh-Irish dictionary

Wedi'i gyhoeddi ar 06/10/2018 — Yn Anffurfiol/Erthyglau Taireithog

Mae Joe Mitchell wedi dysgu Cymraeg a Gwyddeleg, a thrwy ddymuniad i helpu defnyddiwr a dysgwyr o'r ddwy iaith mae e wedi gweithio am dros 20 mlynedd yn paratoi geiriadur unigryw- Cymraeg i Wyddeleg. Yn eang ei olwg ac yn tynnu ar ffynonellau llafar a llenyddol, y mae'r **Geiriadur Cymraeg – Gwyddeleg** yn cynnwys 12,500 o eiriau Cymraeg wedi eu trin a myrdd o enghreifftiau defnyddiol, ceir ynddo hefyd adran ramadeg i hwyluso gwell dealltwriaeth siaradwyr ac ysgrifennwyr y naill iaith a'r llall. Yma, mewn erthygl tairieithog unigryw, mae'n esbonio mwy...

Joe Mitchell has learned Welsh and Irish, and through a wish to help other users and learners of both languages he has worked for over 20 years preparing a unique dictionary- Welsh to Irish. The **Geiriadur Cymraeg – Gwyddeleg** presents a wealth of vocabulary, expression and grammar with a broad scope and wide range of sources, both colloquial and literary. Comprised of over 12,500 headwords with thousands of examples of use, it also contains a grammar section to promote better understanding between speakers and writers of the two languages. Here, in a unique trilingual article, he explains more...

D'fhoghlaim Joe Mitchell an Ghaeilge agus an Bhreatnais agus d'oibrigh sé breis le 20 bliain chun an fhoclóir Breatnais – Gaeilge sainiúil seo a chur le chéile. Le réimse fairsing agus foinsí inmadúla, idir chaighdeánach agus chanúnach, pléann sé le níos mó ná 12,500 ceannfhocal Breatnaise, agus leas mór samplaí den úsáid. Faigtear rannóg ghamadaí ann a chuireann ar a gcumas do chainteoír na dá theanga h sé seo an-úsáideach do chainteoír agus do scríbhneoirí mar a céanna...

Joe Mitchell- Creu'r geiriadur Cymraeg-Gwyddleleg cyntaf

Parallel.cymru 00:00

Download MP3

Joe Mitchell- Creu'r geiriadur Cymraeg-Gwyddleleg cyntaf

Joe Mitchell- Creu'r geiriadur Cymraeg-Gwyddleleg cyntaf- slower pace

An Foclóir

Ba rud thar a bheith dána dom é ná tabhairt faoi dhá theanga a chur i bhfoclóir dáttheangach agus gan ceachtar acu mar chéad teanga agam. Ach is é bun agus barr an fhoghlaím é, glacadh agus scrídú a dhéanamh ar na botúin chun an teanga a shealbhú go cruinn, agus míniú beacht agus bríomhar mar sprioc. Bufochas le Dia faoin slua ceartóirí agus faoi obair eagarthóireachta Diarmuid Johnson, chomh flaithiúil a chomhairle, agus faoin thriadiisiún foclóireachta sa Bhreatnais agus sa Ghaeilge. Bhí siad go léir ann mar chrann taca.

Cibé daol a bhual mé, tá sé ar intinn agam sult a bhaint as an dá theanga agus aithne a chur ar a bealaí rúnda. Ba é sin a spreag an triocha bliain seo de chóiriú ar théacs an fhoclóra. Ní raibh folcólir Breatnais – Gaeilge le fáil sna nójadaí agus é ag teastáil uaim an chéadúair. Tá ga le scríobh agus foilsíu fhoclóirí dáttheangacha eile i gcónaí, agus tá síul agam nach mbeidh moill triocha bliain eile sara bhfeicfear folcólir Gaeilge – Breatnais ar an seilf leabhar. Cead faoi folcólir Breatnais – Arabais? Tá sé i bhfad Éireann níos éasca teanga a fhoghlaím agus an folcólir scríofa sna teangacha is fearr le haghaidh na hoibre.

Tá agusín san fhoclóir agus trúcht ann ar na briathra Gaeilge rialta agus neamhrialta, chomh maith le córas a páirteanna rúnda, díochlantaí agus rialacha séimhiú / urú, is ar éigean is fiú iad a lua! Sa réamhrá freisin tá cur síos as Ghaeilge ar séimhiú agus urú na Bhreatnaise. Is áis iontach é teacsleabhar Gaelge an Dr. Ian Hughes, Dysgu Gwyddleleg, leagan Breatnais ar leabhar Mícheál Ó Siadhail, Learning Irish. Ach san fhoclóir nua, tá cur síos ar 12,500 ceannfhocal Breatnaise ann, agus réimse leathan idir an chaint agus an litríocht.

Abererch, Caerdydd agus Aberystwyth

Sna chéad ranganna Gaeilge a bhí mé páirteach ann i 1989, bhí na Breatnachaí thar a bheith sásta

Y Geiriadur

Roedd mynd ati i lunio geiriadur dwyieithog mewn dwy iaith, y naill na'r llall yn famaith i mi, yn fwriad a oedd yn gofyn am grym hyfdra. Mae dysgu derbyn a dadansoddi cywiriadau sy'n cael eu cynnig yn rhywbeth creiddiol er mwyn dysgu'n drylwyr ac i anelu at gywirdeb. Diolch byth i'r llu o gywirwyr ac am waith y golygydd Diarmuid Johnson a oedd mor hael ei gyngor, ac am y traddodiad o eiriadurol sydd yn bodoli yn y Gymraeg a'r Wyddleleg. Roedd y rhain i gyd yno i bwys o arnynt.

Mae gen i ysfa i fwynhau'r ddwy iaith ac i ymbalfalu yn eu cuddfannau a dyna wnaeth yruru'r deng mlynedd ar hugain o addasu cynnwys y geiriadur. Doedd dim geiriadur Cymraeg – Gwyddleleg ar gael yn y 1990au pan oeddwn ei angen gyntaf. Ar hyn o bryd mae cynhyrchu a chyhoeddi geiriaduron dwyieithog Cymraeg mewn ieithoedd eraill yn fater pwysig. Gobeithio na fydd rhaid aros deng mlynedd ar hugain arall cyn cael geiriadur Gwyddleleg – Cymraeg. Beth am eiriadur Cymraeg – Arabeg? Mae dysgu iaith gymaint yn haws os ydy'r geiriadur yn yr iaith fwyaf addas.

Ceir gramadeg yn atodiad fy ngeiriadur i ddangos y berfau Gwyddleleg rheolaidd ac afreolaidd, ffurfroadau ei rhannau cudd a'i rheolau treiglo bondigrybwyl! Mae gwrslyfr dysgu Gwyddleleg Ian Hughes, *Dysgu Gwyddleleg*, cyfieithiad o werslyfr Mícheál Ó Siadhail, *Learning Irish* yn cynnwys geirfa Cymraeg – Gwyddleleg. Ond mae'r geiriadur newydd yn llawer mwy ac yn fwy eang ei gwmpas gyda 12,500 o eiriau Cymraeg yn cael eu trin.

The Dictionary

Setting out to compile a bilingual dictionary in languages neither of which are my mother tongue took quite some cheek. Learning to accept and to analyse corrections that are offered is essential for thorough learning and aiming for accuracy. Thank goodness for the host of correctors, for the work of the Editor Diarmuid Johnson, so generous in his advice, and for the lexicographic traditions that exist in Welsh and Irish. These were all there was to lean on.

I have a bee in my bonnet for enjoying these languages and searching out their secret places and this is what has driven the score and ten years of selecting and adapting the contents of the dictionary. There was no Welsh – Irish dictionary to be had when I first needed it. At present the production and publication of other bilingual Welsh dictionaries is a pressing issue. I hope it won't take another 30 years for an Irish – Welsh dictionary to appear. What about a Welsh - Arabic? Learning a language is so much easier if the dictionary is in the most appropriate language.

The appendix to my dictionary has a grammar showing the regular and irregular Irish verbs, declensions of its secret parts and the barely mentionable rules of mutation! There is an Irish learners' textbook by Ian Hughes, *Dysgu Gwyddleleg*, a translation of Mícheál Ó Siadhail's *Learning Irish* which includes a Welsh – Irish vocabulary. The new dictionary though is much bigger and more comprehensive with 12,500 Welsh headwords dealt with.

Abererch, Caerdydd ac Aberystwyth

Yn y gwrsi Gwyddleleg cyntaf i mi fynd iddynt nhw yng Nghaerdydd yn 1989 roedd

Abererch, Cardiff and Aberystwyth

The Welsh contingent in the first Irish classes I attended in Cardiff in 1989

leis an gcaoi ar tharraing ár múinteoir Barra Tóibín aird na ranga ar ghnéithe coiteanta idir an dhá theanga: struchtúir na habairte, agus an briathar ag freagairt na cheiste; foclór gaolmhar idir Chlaiseacach agus Cheilteach; míreanna na hainmbriathra ag freagairt dá chéile, -io as Breatnais agus -áil as an Ghaeilge. Thairis sin bhíodh ciorcal léamh maidin Sathairn á réachtáil aige, cruinnithe ceoil agus comhrá mar a bheifí in ann úsáid a bhaint as an teanga. Níor dhiúltaigh sé éinne, agus bhí na foghlaimeoírí in ann misneach a bhaint as: spreag sé sinn chun pinn, chun astriú agus chun foilsíú agus d'inis sé stair na nGael i Gaerdydd duinn.

Agus ba stair í a bhain le chuid dom shinsear féin. Fuair mo athair a chuid teagaisc ó scoil na mBráthar Chríostaí sa chathair sna triochadí, agus tháinig mo shin-seanmháthair ó Chorcaigh i mbád oscailte ina leanbhán óg de shliocht teifeach aimsir na Górtá Mór. Bhraitheas go raibh mé in ann an stair a thuiscint agus an teanga a shealbhú de réir mar a bhí na focail agus na frásáí á bhailliu agam taobh le chéile i gcomhair an fhoclóra.

Ach ní amháin ar fhoclóir dátheangach nach bhfuil móran clú air a mhairfidh an duine. Bhí an mhúinteoireacht i ndán dom, agus rinne mé gach iarracht sna scoileanna feabhas a chur ar an Breatnais a d'fhoghlaím mé den chéad uair sa nuaiscoil in Abererch Pwllheli. Bhual mé le mo bhean, Breatnach ó Bow Street nuair a bhíomar inár n-ábhar múinteóirí sa Sean Choláiste in Aberystwyth i 1990 agus is í mo eagarthóir neamhoifigiúil go fóill. Bhí mo Breatnais labhartha beagánín ró liteartha i dtús na náchadaí, ach le himeacht aimsire d'éirigh mé cleachtadh uirthi féin agus a ceartú agus a gléasanna!

Tá buntáistí ag baint le Aberystwyth mar áit chun an fhoclóir a fhorbairt: leabhair go leor san Ollscoil, múinteóirí ag múineadh cursa MA i nGaeilge, scata de chainteóirí sástá an teanga a úsáid, agus aer úr chun stuaim a choimeáid ar an fhoighid, mar a ritheann an gaineamh san orláiste arís agus arís eile agus an caisleán digiteach ag éirí inár dtimpeall. Faoi seo tá Russel Foley, mac léinn i Roinn na dTeangach in Ollscoil Aberystwyth, ag tabhairt faoin fhoclóir a chur in oiriúint le haghaidh an tIdirlón.

Buntáiste? Cad mar bhuntáiste?

Tá tionachar na foclóirí Geraint Lewis agus Niall Ó Dónaill le feiceáil ar leagan amach na hoibre nua, ach tá samplaí úr nua ann chomh maith. Is é sin an rud atá nua amach is amach san obair seo, go féidir leat bogadh caol díreach idir an Breatnais agus an Ghaeilge gan a bheith ceangailte leis an Bhearlá a úsáid mar dhroichead.

Cymry'r dosbarth yn gwirioni ar allu'r tiwtor, Barry Tobin i dynnu sylw at y tebygrwydd rhwng y ddwy iaith: strwythur cyfarwydd y frawddeg gyda berf yn ateb cwestiwn; geiriau Clasurol a Cheltaidd cyffredin, ac ôl-ddodiaid y berfenwau -ái a -io yn cyfateb. Ond trefnai Barry foreau darllen, cyfarfodydd sgwrsio a sesiynau canu lle caed cyfle i ddefnyddio'r iaith. Dyna athro a wyddai'r ffordd i gymhell dysgu a chyfathrebu: anogodd ni i gyhoeddi ac ymarfer cyfeithu a chododd ymwybyddiaeth o hanes y Gwyddelod yng Nghaerdydd.

A hanes rhai o'm cyndeidiau oedd hyn, gyda fy nhad wedi bod trwy ddwyo'r Brodyr Dysgu yn y ddinas yn yr 1930au a fy hen-nain wedi dod draw o Gorcaigh mewn cwch agored yn fabi bach i ffoaduriaid o'r Newyn Mawr. Teimlais ryw berchnogaeth a pherthyn i'r ieithoedd wrth gasglu geiriau ac ymadroddion ochr yn ochr ar gyfer y geiriadur.

Ond nid ar eiriadur dwyieithog prin ei apêl y bydd dyn byw. Mynd i ddysgu oedd fy ffawd a bachais bob cyfle yn yr ysgolion y bûm i'n gweithio ynddynt i fireinio'r Gymraeg roeddwn wedi'i dysgu gyntaf yn Ysgol Feithrin Abererch Pwllheli. Pan oeddwn yn gyw athro yn 1991 ffeindiaisy fy mhriod yn yr Hen Goleg. Cymraes o Bow Street ydy hi a'm golygydd answyddogol o hyd. Tamaid bach yn rhy lenyddol oedd fy Nghymraeg i yn ôl yn y 90au, ond o dipyn i beth deuthum yn fwya cyfarwydd â hi a'i chywiriadau a'i chyweiriau!

Roedd datblygu'r gwaith yn Aberystwyth yn dod â sawl mantais: llond y brifysgol o lyfrau ac athrawon i ddysgu cwrs MA Gwyddeleg i mi, nifer o siaradwyr parod i ddefnyddio'r ieithoedd, ac awyr iach i borthi'r amynedd sydd eisiau tra bod tywod amser yn llithro drwy'r gwydr drosodd a thro a thra codwyd y castell digidol o'n cwmpas.

feasted on Barry Tobin's tutoring as he pointed out the common core between the two languages: familiar sentence structure with verb answering questions; common Classical and Celtic vocabulary, verb noun endings -io and -ái corresponding. But Barry would organise reading mornings, chat sessions and singalongs where you could get with using the language. He was a tutor who knew how to inspire learning and communication: he encouraged us to publish and translate and he created interest in the history of the Irish in Cardiff.

And this was the history of some of my ancestors, my father having been through the hands of the Teaching Brothers in the 1930s and my great-grandmother came across from Cork as a baby in an open boat with refugees from the Great Hunger. I feel an ownership and a belonging in these two languages from having compiled these words and phrases side by side in the dictionary.

But man cannot live on a niche appeal dictionary alone. Fated to be a teacher I seized every opportunity to perfect the Welsh I had first learned at Infant School in Abererch, Pwllheli. While doing teaching practice in 1991 I found my wife at the Old College. She has Welsh as her first language and she is still my unofficial editor. In the 90s my Welsh was a rather literary but I gradually got familiar with her corrections and registers!

Mantais? Pa fantais?

Mae'r geiriadur Cymraeg - Gwyddeleg yn dilyn patrymau a welir yng ngeiriaduron D. Geraint Lewis ac Ó Dónaill ac yn ogystal â hynny mae ynddo fyrrd o gyfuniadau gwreiddiol sy'n tynnu ar gasgliadau helaeth y geiriadurwyr Gwyddeleg a Chymraeg proffesiynol ac ar lafar a thestun y siaradwyr ac ysgrifennwyr cyfoes.

Advantage? What advantage?

The layout of the Welsh - Irish dictionary borrows from the dictionaries of D. Geraint Lewis and Ó Dónaill and in addition to these there are countless original examples drawn from the extensive collections of Irish and Welsh professional lexicographers and from the speech and texts of contemporary speakers and

<p>Is trua nach bhfuil bogearraí aistriúchán agus láithreáin gréasáin is féidir braith orthu go hiomlán, mar geall ar an teanga lochtach nó na botúin a tharlaíonn sna haistriúchán sin go minic, ach tá an ríomhaistriúchán ag feabhasú agus bónn frásai úsáideach le chomhréir le fáil ar líne. Tá áis thar barr, saor in aisce ar fáil ar líne. Is é lexicelt.org é, cursa Breataise trí mheán na Gailge agus cursa an Gaeilge trí mheán na Breataise, le ceachtanna agus samplaí fuaimé.</p>	<p>Beth sydd wir yn dir newydd yn y gwaith hwn yw'r hwylusdod o fedru cyfeirio'n uniogyrchol at eiriadur Cymraeg - Gwyddeleg heb orfod pontio drwy Saesneg.</p>	<p>writers. What is essentially new in the dictionary is the facility of being able to refer directly to a Welsh – Irish dictionary without the need to use English as a bridge.</p>
<p>Taca Bhí mo bhean ag dul as a meabhair leis an fhuaim as an chlóscríobhán sna nójchadaí luath. Ansin bhí an t-ádh liom i 1995 gur smaoinigh Dr Willy Mahon ar seift chliste. Thug dáréag tacáil deich bunt an duine síos chun cóip den fhoclóir a fháil saor in aisce tráth a thiocfad sé amach, agus caitheadh an t-airgead ar ríomhaire chun próiseáil a dhéanamh ar na focail. Chodail an bhean níos fearr fós nuair a thug Cumann na Múinteoirí Breataise leath chead punt don togradh. D'íoc Iontaobhas Pantyfedwen as costas mo cursa céim mháistreachta sa Ghaeilge. Míle buíochas do ghach uile cheann acu.</p>	<p>Nawdd Roedd swn clecian fy nheipiadur yn y nawdegau cynnar yn gyrru'r wraig o'i cho'. Yna yn 1995 roeddwn i'n ffodus fod Dr Willy Mahon wedi meddwl am ateb. Rhoddodd dwsin o gefnogwyr ddeg punt yr un i gael copi o'r geiriadur yn rhad ac am ddim ar ôl iddo ddedd allan, ac aeth yr arian at brynu cyfrifiadur i brosesu'r geiriau. Cysgodd y wraig hyd yn oed yn well ar ôl i UCAC roi £50 at yr achos. Talodd Ymddiriedolaeth Pantyfedwen ffioedd fy nghwrs MA Gwyddeleg. Can diolch i bob un.</p>	<p>Sponsorship The sound of my typing in the early nineties was driving my wife up the wall. Then fortunately in 1995 Dr Willy Mahon thought of a solution. A dozen people donated ten pounds each for free copy of the dictionary when it appeared, and the money went towards buying a computer for word processing. The wife slept even better when the teacher's Union UCAC donated £50 to the cause. Pantyfedwen Trust paid my fees for my MA course in Irish. Thanks a million to all.</p>
<p>Bhí costas ag baint leis an eagarthóireacht, roinnt cácaí milise agus cúpla céad punt. Ach ba í flaithiúlacht, saothair deonach agus staidéir an Dr Diarmuid Johnson ba chionsiocair leis an obair a chur i gcríoch.</p>	<p>Roedd y gwaith golygu wedi costio sawl cacen ffrwythau a chant neu ddau o bunnoedd. Ond haelioni, llafur cariad a dyfalbarhad Dr Diarmuid Johnson oedd wedi mynd â'r maen i'r wal.</p>	<p>Editing the work cost a number of fruitcakes and a few hundred pounds. But it was the generosity, labour of love and fortitude of Dr Diarmuid Johnson as that secured the success of the work.</p>
<p>Tar éis dom an obair ghrafaidh a dhéanamh agus téacs an fhóclóra a leagan amach le haghaidh Preas Gomer, chuaigh Ystwyth Books">Siopa Leabhair Ystwyth agus mé féin i bhfiontar ar na costais phriontála. Seoladh an leabhar i bhialann Medinas in Aberystwyth, agus rinneadh beart de réir an bhriathair. Tháinig mé amach as an chéiliúradh yn blasu'r melysder yn y gwynt. Ag blaiseadh na milseachta ar an ghaoth.</p>	<p>Ar ôl i mi wneud y graffeg a gosod testun y geiriadur ar gyfer y wasg, mentrodd Ystwyth Books">Siop Lyfrau Ystwyth a minnau dalu am agraffu gyda Gomer. Lawnsiwyd y llyfr yn nhŷ bwyta Medinas yn Aberystwyth a gwreddwyd y gair. Deuthum allan o'r dathlu, ag blaiseadh na milseachta ar an ghaoth: Yn blasu'r melysder ar y gwynt.</p>	<p>After I'd done the graphics and prepared the text of the dictionary for Gomer Press, Ystwyth Books shared with me the printing costs. The book was launched in Medinas restaurant in Aberystwyth and the words became a reality. I came out of the party, ag blaiseadh na milseachta ar an aer: Tasting the sweetness in the wind.</p>

“

Roedd datblygu'r gwaith yn Aberystwyth yn dod â sawl mantais: llond y brifysgol o lyfrau ac athrawon i ddysgu cwrs MA Gwyddeleg i mi, nifer o siaradwyr parod i ddefnyddio'r ieithoedd.



Y Geiriadur

Y mae'r drefn hwylus sydd i'r dewis geiriau, y nodiadau a'r ymadroddion yn galluogi'r darllenyyd i weld ystyr a chyd-destun yn rhwydd. Dyma'r casgliad mwyaf cynhwysfawr o'i fath mewn print. Caiff groeso cynnes yn y prifysgolion ac ar aelwydydd pob un sydd am agor drysau ar y naill ochr a'r llall o Fôr Iwerddon a thu hwnt. Mynnwch gopi. Mae'r gyfrol yn elwa'n arbennig o olygyddiaeth ymgynghorol Dr. Diarmuid Johnson – Y Gwyddel o Geredigion.

Comprehensive in its recording modern vocabulary and expression, it stands on the shoulders of the Irish and Welsh scholars as a unique work of word and phrase in context, compiled clearly and well annotated. It will surely be welcomed by students from both sides of the Irish sea and beyond. Editorial accuracy was provided by the consultative editor Dr. Diarmuid Johnson, Y Gwyddel o Geredigion.

Joe Mitchell

Yn enedigol o Gaerfyrddin, wedi'i fagu yn Abererch a Gogledd Caerdydd, dysgodd Joe Mitchell yr Wyddeleg gyntaf yng Nghaerdydd gyda Barry Tobin. Enillodd radd MA mewn Gwyddeleg yn Aberystwyth gyda'r Athro Patrick Sims-Williams, Dr. Willy Mahon, Dr. Diarmuid Johnson a Dr. Ian Hughes. Y mae ei waith cyfeithu yn cynnwys straeon byrion a thraethodau Martín Ó Cadhain. Y mae'r geiriadur hwn yn ffrwyth llafur dros 30 o flynyddoedd o gasglu a chofnodi. Bydd y gyfrol o ddefnydd mawr i ddysgwyr a defnyddwyr y ddwy iaith.

Born in Carmarthen and raised in Abererch and North Cardiff, Joe Mitchell first learned Irish in Cardiff with Barry Tobin. He graduated with an MA in Irish at Aberystwyth University in 2005 under Prof. Sims-Williams, Dr. Will Mahon, Dr. Diarmuid Johnson and Dr. Ian Hughes. His translations of Irish texts include short stories and essays by Martín Ó Cadhain. This publication represents the fruit of 30 years of learning Irish: a comprehensive Welsh – Irish dictionary which will promote the study and use of both languages.

geiriadurgwyddeleg.com